

УДК 002.2:655.022.2

КНИЖКОВО-БІЛІОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М. С. ГРУШЕВСЬКОГО**© І. П. Цибенко, Київський Національний університет
культури і мистецтв, Київ, Україна****Приведен творческий путь Г. С. Грушевского в контексте
издательского дела начала XX века.****The creative way of M. S. Grushevsky is resulted in the context
of publishing business began XX ages.**

В історії української науки і культури кінця ХІХ—першої третини ХХ ст. одне з найпочесніших місць по праву належить Михайлу Сергійовичу Грушевському (1866—1934) — видатному вченому, громадському та політичному діячеві.

У колі книгознавчих, бібліотеко-та бібліографознавчих проблем по-стать визначного українського історика викликає особливий інтерес. Відомо, що спектр його наукових інтересів був надзвичайно широким і більшою мірою безперечно пов'язаний з книгами та книгови-данням.

Саме про це свідчить плідна діяль-ність у багатьох галузях знань, ре-зультатом якої став величезний твор-чий доробок М. С. Грушевського. Як вказують дослідники, зокрема, відо-мий грушевськознавець українсь-кої діаспори США професор Любо-мир Винар, він складає близько 2000 творів. Це десятки наукових розвідок, статей, рецензій, моно-графій, багатотомних праць.

У своїх наукових дослідженнях вчений застосовував багатий фак-тичний матеріал, який здебільшого черпав із першоджерел, що робить їх особливо цінними для науковців.

Знайомство з публікаціями, що відображають життєвий шлях видат-ного вченого, — в тому числі з трьо-ма відомими до сьогодні його авто-

біографіями, мемуарною літерату-рою, зокрема, «Споминами» М. С. Гру-шевського, щоденниками, — посту-пово створює в нашому уявленні образ людини, яка присвятила своє життя книзі.

Визначаючи статистичний під-сумок бібліографічних видань уче-ного, завважимо суттєвий доробок його творчої діяльності вже за пері-од навчання в Київському універси-теті Св. Володимира (1886—1894): 2 наукові монографії, 12 історичних розвідок, 23 рецензії, 4 статті, 2 оповідання. Ці дані переконливо свідчать, що наукові дослідження ста-ли основними в творчості М. Гру-шевського.

Особливо плідним у його твор-чій діяльності був майже 20-річний період (1894—1914 рр.) перебу-вання вченого у Галичині, де він не тільки викладав історію, очолюючи кафедру всесвітньої історії у Львівсь-кому університеті, а й вів велику на-укову роботу, поєднуючи її з актив-ною громадською діяльністю в На-уковому товаристві ім. Т. Шевченка.

У Львові виходить у світ більшість томів його монументальної «Історії України-Руси».

Робота над першим томом три-вала два роки (том вийшов з друку в 1898 р.), наприкінці ХІХ—на по-чатку ХХ ст. побачили світ наступні

томи цього видання. Десятий було надруковано у 1936 р. уже після смерті вченого.

На відміну від пануючих в офіційній російській історіографії схем розвитку історичного процесу, авторами яких були: М. М. Карамзін, М. П. Погодін та ін., М. С. Грушевський розробив власні підходи до вирішення цього наукового питання. Він стояв на позиціях самостійного історичного розвитку кожної народності східного слов'янства, і багатотомна «Історія України-Руси» стверджувала його концепцію.

Від «Вступних заміток» першого і до заключних сторінок останнього тому видання простежується величезна джерелознавча база, яку опрацював видатний учений. Привертають увагу матеріали про Геродота, Гіппократа, Птолемея, Страбона та інших античних, а також давніх арабських і європейських істориків, письменників, філософів, які першими свідчили про землі, населені слов'янами, про їхній побут і звичаї. Про все це М. С. Грушевський подає відомості в численних бібліографічних посиланнях.

Багатотомна «Історія України-Руси» містить величезний статистичний матеріал, старанно розроблений М. С. Грушевським довідковий апарат до кожного з томів видання. Підрядкові коментарі та «Пояснення скорочених цитат», «Показчик імен і речей» до кожного тому — усе це є свідченням глибокої компетентності М. С. Грушевського як вправного бібліографа, вияв високої бібліографічної культури дослідника.

Подав М. С. Грушевський у кінці окремих томів і такі допоміжні матеріали, як «Реєстр київський князів», пояснення до генеалогічних таблиць київських князів, мапи (карти) тогочасних земель Київської Русі з відповідними поясненнями.

Разом з визначенням значимості «Історії України-Руси» в творчій спадщині видатного історика слід також відзначити й інші його праці.

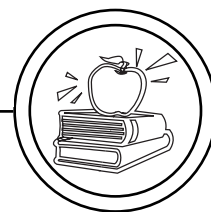
Давньою мрією М. С. Грушевського була підготовка та публікація «Ілюстрованої історії України». Після першої російської революції 1905 року нарешті настали сприятливі часи для випуску задуманої книги, яка виявилась досить популярною і перевидавалась декілька разів: у 1913 р. у Санкт-Петербурзі російською мовою і в 1921 р. у Відні.

М. С. Грушевський був великим знавцем не тільки історії. Серед інших праць ученого особливе значення має п'ятитомна «Історія української літератури», яка виходила у Львові та Києві у 1923—1927 рр. Це ґрунтовне наукове дослідження всього літературознавчого процесу в Україні з давніх часів до першої половини XVII ст.

Розглядаючи літературу як складову частину культури українського народу, вчений довів необхідність вивчення фольклору як важливого елемента самобутності нації, що зумовило нову періодизацію української літератури, подану автором у цій праці.

Так, перший том «Історії української літератури» М. С. Грушевський присвятив найдавнішому фольклору, звертаючись до оригінальних обрядових пісень, молитв, закліть, деяких окремих прозових творів. Бібліографічний матеріал, поданий М. С. Грушевським до розділу «Старші верстви української усної традиції» (т. 1, с. 116—167), досі залишається найбагатшим з погляду фольклорних записів. Ніхто досі не дав такої повної характеристики цих жанрів.

Посилаючись на відповідні джерела, М. С. Грушевський докладно

пояснює свої думки, робить доречні висновки, дає власні припущення та міркування. Все це переконливо свідчить не тільки про непересічне значення праць ученого-літературознавця, а й про його велику бібліографічну роботу в їх опрацюванні.

Вражає ґрунтовна обізнаність дослідника із критичною літературою про відомі літературні пам'ятки. Він оперує величезним науковим апаратом, називає майже всі доступні йому студії, зокрема, про «Слово о

полку Ігоревім» і Галицький літопис, та кваліфіковано оцінює їх.

Автор розглядає дружинний епос княжої доби (билини) і на основі глибокого аналізу джерельної бази доводить їх українське походження.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що творча діяльність М. С. Грушевського містить бібліографічне підґрунтя, що характеризує його наукові праці. Ця проблема заслуговує на окреме, більш ґрунтовне вивчення.

Надійшла до редакції 8.07.04